

Fitrə sədəqəsi ilə ifadə edilən bu zəkat növü, möminlərin Ramazan ayı-na məxsus ibadətidir. Bu ibadət bəzi fiqh ədəbiyatında “ *bə d n rin z kat*” adlandırılmışdır. (1)

Çünki “**fitr**” yaradılış demək olub, həyatda olan ağıllı-dəli, böyük-küçük hər insan üçün(2) verilən, yaradılış şükürü mahiyyətində (baş-göz) sədəqəsidir. Bu səbəblə ailə başçısı məsuliyyətindəki ailə-nin hər fərdi adına fitrəsini verməklə mükəlləfdir. Hətta, yaradılma nemətinə nail olduğundan şükür mənasında bayram gecəsi doğulan uşağın belə fitrəsini vermək lazımdır.

Orucla birlikdə hicrətin ikinci ilində fərz qılınan “fitrə” haqqında Abdullah b. Ömər belə dedi nəql edilir: “ *Hz. Peyğəmbər (s.ə.s.) fitrəni 1 sa` xurma və 1 sa` arpa olmaqla kölə, kişi, qadın, kiçik və böyük rəfəz qılıb, insanlar bayram namazına çıxmadan öncə verilməsinə əmr etmişdir.* ”(3)

A. Fitrənin vacib olması

1. Müsəlman olmaq ; 2. Mal varlığı olmaq: Hənəfilərə görə, fitrə sədəqəsi zəkat ibadətində olduğu ki-mi, nisab miqdarı mala sahib olan hər müsəlmana vacibdir, digərlərinə sünndir.(4) Şafei, Maliki, və Hənəbeli məzhəblərinə görə isə, fitrə sədəqəsi bayram günü və gecəsinə kifayət edəcək azuqəsi olan varlı-yoxsul hər kəsə vacibdir.(5) Cəfərilərə görə isə, şəxsin özü və ailəsinin birillik məişət ehtiyaclarını təmin edəcək miqdarda malı, yaxud qazancı olanlara vacibdir.(6)

3. Vəlayət və

məsuliyyətində olmaq;

Bir şəxsin özündən baş-qalarının da fitrəsini verə bilmək üçün onların öz vəlayəti altında (qəyyumu), yaxud məişət ehtiyaclarını təmin etməklə məsul olduğu bir kəs olması lazımdır.

4. Vaxt;

“ *Hz. Peyğəmbər (s.ə.s.) fitrənin insanlar bayram namazına çıxmadan öncə verilməsinə əmr etmişdi.* ”(7)

Üləməyə görə fitrə sədəqəsi Ramazan ayının başlanğıcından etibarən bayramın birinci günü ikinci namazına qədər verilə bilər. Hənəfilər xaricində Şafei, Maliki, Cəfəri və Hənəbelilərə görə fitrə sədəqəsi Ramazan ayının axırını axşamı günəşin batmasından etibarən vacib olar.(8)

B. Fitrə miqdarı

Əbu Səid əl-Xudri belə rəvayət edir: “*Biz fitrə sənə qəniyəni Hz. Peyğəmbərin vaxtında buğdadan 1 sa`, xurmadan 1 sa`, arpadan 1sa` və quru üzümdən 1 sa` verirdik.*”

”(9) Bu baxımdan fitrə veriləcək mallar və miqdarları bu və ya digər rəvayətlərə əsasən ümumi olaraq bu hədislərdə sadalanan şeylərdir.

Fiqh qaynaqlarındakı ölçü və miqdarlar belədir. Hənəfilər fitrə sədəqəsinin buğda, arpa, xurma və quru üzümdən veriləcəyini bildirir. Bu məzhəb alimləri Abdullah b. Sa`ləbədən rəvayət edilən, Hz. Peyğəmbərin buğdadan ½ sa` verməyi əmr etdiyi hədisinə də əsaslanaraq buğdadan ½ (ya-rım) sa`, digərlərindən isə bir sa` verilməsi lazım olduğu görüşündədir. Buna görə 1 sa` = 2920q, ½ sa` isə 1460 qramdır. Digər bütün məzhəblərə görə fitrə sədəqəsi adı keçən mallardan 1 sa` = 2920q miqdarı ilə verilir. Şafei və Cəfərilər digər dənli bitkilərdən də verilə biləcəyi qənaətindədirlər.

Klassik fətvalara görə Şafei, Maliki və Hənəbəlilərə görə fitrənin qiymət (pul) ilə yox hansı qida maddəsindən verilməsi lazımdırsa - hansı ki, bu o regionun ən çox istifadə edilən qida maddəsi olmalıdır- ondan verilməlidir. Ancaq Hənəfi və Cəfəri fəqihlərinə görə isə fitrə pul olaraq da verilə bilər və bu üsul yoxsulun ehtiyaclarını təmin etmə baxımından daha tutarlı bir yoldur.

Müasir alimlər indiki dövrün şərtlərini nəzərə alaraq fitrənin eyni ölçülər əsasında verilməsini fitrə sədəqəsinin mahiyyəti və məqsədi baxımından qənaətbəxş hesab etmir. Belə ki, fitrə sədəqəsi yoxsulların ehtiyaclarını təmin etmə və onların da bayram sevincinə iştirak etmələrində mühüm rol oynayan bir vasitə olduğu üçün pulla hesablanması məqsədə uyğundur. Bu baxımdan müasir İslam alimləri fitrə təyininə iki üsuldən yola çıxır: **1. Hər dislərdə keçən maddə miqdarlarının pul cinsində n ortalama hesablanması; 2. Bir şəxsin, bir günlük normal yeyəcək miqdarının hesablanması**

;(10) Bu miqdarın hədislərdə keçən qida maddələrinə ən ucuzunun qiymətindən daha aşağı olmaması da lazımdır. Bu üsulla görə fitrə veriləcək yoxsulun həyat şərtlərinə görə bir günlük qida ehtiyacı deyil, fitrə verən şəxsin gündəlik ehtiyacı əsas alınır. Bu da fitrənin məna və məqsədinə daha uyğundur. Bu səbəblə hər il qazılıqlar veriləcək fitrənin miqdarı olaraq region sakinlərinin iki öynəlik (günorta və şam, yaxud səhər-axşam) yemək pulunun ən aşağı həddini elan edir. Quran-i Kərimdə də and içmə kəffarəsi ilə əlaqəli olaraq: “

ailə nizə ye-dirt-diyiniz orta hesabından on yoxsulu yedirdib doyurmaq...

”(11) ayəsi belə bir ölçünün alınmasının müvafiq olduğuna dəlildir. Bu-nunla yanaşı hər kəsin gündəlik qida ehtiyacının ortalama nisbətində fitrə verməsi İmam Şafeinin ictihadıdır.(12)

Fitrənin verilməsinə gəlincə zəkatın veriləcəyi yerlər eynilə fitrə sədəqəsinin veriləcəyi yerlərdir. Niyətə gəlincə isə, istər fitrə ayrıldıqı anda, istər vermə anında əldəki malın Allah rızası üçün fitrə olaraq verilməsini qəlbindən keçirməkdir. Fitrə verənin bu niyyəti qəlbindən keçirməsi kifayətdir. Bununla belə ehtiyac olarsa, “bunu bayram xərcliyi edərsən” deyilə bilər. Bir fitrə pulunun bir nəfərə verilməsi mümkün olduğu ki-mi, bir neçə nəfərə verilməsi də mümkündür.

(1) C. Mağniyyə, əl-Fiqh alə'l-Məzahib, s 182.

(2) Cəfərilərə görə isə, fitrə ilə mükəlləf şəxs ağıllı və yetkinlik yaşına çatmış olmalıdır.

(3) Buxari, Zəkat, 72.

(4) Cəziri, əl-Fiqh Alə'l-Məzahib, I/238.

(5) İbn Rüşd, Bidayətu'l-Müçtəhid, I/268-9.

(6) Hilli, Muxtasarun-Nafi, s 62; C. Mağniyyə, əl-Fiqh alə'l-məzahibil-xəms, s 182.

(7) Buxari, Zəkat, 72.

(8) İbn Hümam, Fəthu'l-Qadir, II/30; İbn Rüd, Bidayətu'l-Müçtəhid, I/269.

(9) Buxari, Zəkat, 76. (10) Daha geniş bax: Heyət, eyni adlı İlmihal, I/509.

(11) Maidə, 5/89.

(12) İmam, Şafei, e.a.ə., II/59.